

**TAKSİM CUMHURİYET ANITI'NDA RUS – TÜRK YAKINLAŞMASININ
SEMBOL FİĞÜRÜ
SYMBOL FIGURE IN RUSSIAN- TURKISH RAPPROCHEMENT IN TAKSİM REPUBLIC
MONUMENT**

İmren ARBAÇ¹

ÖZET

Milli Mücadele'nin kazanılmasının ardından Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türkiye Cumhuriyeti kurulur. Bu dönemde Türkiye'nin ilk cumhurbaşkanı olan Mustafa Kemal yüzünü her yönüyle batıya çevirir. Ülkede her alanda olduğu gibi heykel sanatının da yaşama girmesi Atatürk sayesinde olur. Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'ne yaptırılacak anıtlar için Pietro Canonica davet edilir. Kendisi ilk olarak Ankara'da Etnografya Müzesi önüne dikilecek Atlı Atatürk Anıtı'nı 29 Ekim 1927 de, Ankara'da Sıhhiye Zafer Meydanı'nda Mareşal Atatürk Anıtı'nı 4 Kasım 1927'de tamamlar, Taksim Meydanı'na yapılacak olan Cumhuriyet Anıtı için İstanbul Belediyesi'nden sipariş alır. Yapılan eser, 1928'de kaidesinin üzerine yerleştirilir. Türkiye'deki son eseri, Roma'da üretilip 1932'de yerine yerleştirilen İzmir'deki Atlı Atatürk Anıtı'dır. Başlangıçta İstanbul'da Taksim'de Atatürk heykelinin yapılması planlanır. Daha sonra Pietro Canonica'nın önerisiyle heykel fikri, anıta dönüşür. Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yapılacağı yer ve anıtın içinde yer alan heykeller süreç içerisinde belirlenir. Anıtta yer alan Rus heykeli, o dönem Türk -Rus ilişkileri açısından da önemlidir.

Anahtar Kelimeler: *Milli Mücadele, Sovyet Rusya Yardımı, Pietro Canonica, Taksim Cumhuriyet Anıtı, Semyon İvanoviç Aralov.*

ABSTRACT

After the victory in the National Struggle, The Republic of Turkey was founded by Mustafa Kemal Atatürk. In this period, the first President of the Republic of Turkey, Mustafa Kemal Atatürk oriented the new state towards the west. Statutes also came into the country thanks to Atatürk just like other reforms in many fields. Pietro Canonica was invited to the Republic of Turkey for the statutes and monuments that would be built in the newly-founded republic. He first designed the Monument to Atatürk on horseback in front of the Ankara Ethnography Museum on October 29, 1927. Then he designed the Monument to Atatürk in military uniform at Zafer Square in Sıhhiye, Ankara on 4 November 1927. He was also commissioned by the Municipality of Istanbul to make the Monument of the Republic in Taksim Square. His work was placed on its pedestal in 1928. His last work in Turkey was the Monument to Atatürk on horseback in Cumhuriyet Square, İzmir. The Monument of the Republic in Taksim Square was initially planned as the statue of Atatürk, but it was turned into a monument after the suggestion of Pietro Canonica. The place that the monument would be placed and the figures in the monument were determined during this process. The statute of the Russian in the monument emphasizes the importance of the Russian and Turkish history during that period.

Keywords: *National Struggle Soviet Aid, Pietro Canonica, Republic Monument, Semyon Ivanovich Aralov.*

---

¹*Yeditepe Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksek Okulu Rusça Dil Sorumlusu, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Doktora Programı. imrenarbac@hotmail.com.*

GİRİŞ

Taksim Cumhuriyet Anıtı, Taksim Meydanı'nda Milli Mücadele'yi, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve devrimlerini sembolize eden ulusal bir yapıt olarak İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica tarafından yapılmış olup anıt ve çevre düzeni İtalyan mimar Guilio Mongeri tarafından yapılmıştır.

Cumhuriyet ilan edildikten sonra, Türk tarihinin girdiği yeni dönemde batılı devletler incelendiğinde bir Cumhuriyet Anıtı'nın yapılmasının kaçınılmaz olduğu ortaya çıkar.

Taksim Anıtı öncesinde kırsal bir alan olan meydana, Cumhuriyet anıtı dikildikten sonra burası modern bir kent meydanına dönüşmesi ve Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni ve güçlü bir simgesi olarak kendini göstermesi vurgulacaktır. Bunun ötesinde Anıt'ın siyasal ve toplumsal bir anlamı içinde Taksim Meydanı, ulusal bayramlar, ulusal ve siyasal olaylar için bir tören alanı haline gelmesi açıklanmaya çalışılacaktır.

Çalışmamızın birinci bölümde Taksim Cumhuriyet Anıtı yapılmadan önceki dönemde Milli Mücadele sürecindeki Türk – Rus İlişkilerine yer verilecektir. 1919-1930'lu yıllar içinde Mustafa Kemal'in, silah, cephane, para yardımında bulunması için Vladimir İlyiç Lenin'e gönderdiği 26 Nisan 1920 tarihli mektupla resmen başlayan Rus - Türk ilişkileri irdelenecektir. Bu süreci incelerken Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda neden bir Rus'un heykelinin konulduğu ve bu Rus'un kim olduğu konusu aydınlatılmaya çalışılacaktır.

İkinci bölümde ise Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yapılması için neden İstanbul şehrinin ve İstanbul'da, özellikle Taksim semtinin seçildiği detaylı biçimde açıklanacaktır. Ayrıca Taksim Anıtı'nın, yapıma nedeni, vermek istediği mesaj ve Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nde heykel yapımına ilişkin bakış açısını ortaya koyması adına da, farklı bir boyut altında incelenecektir.

Taksim Anıtı, başlangıçta Atatürk'ün şahsı için düşünülmüş olup bütün yazışmalarda bu böyle geçtiği gibi, para toplamak için bastırılan makbuzların başında da bu belirtilir. İtalyan mimar Canonica ise Atatürk'ü detaylı biçimde araştırıp bilgi edindikten sonra yapıtın, Atatürk'ün kişiliğini vermekle kalmayıp, hem Milli Mücadele'yi, hem de Cumhuriyet'i simgeleyen bir anıt olması gereği açıklanacaktır.

Üçüncü bölümde ise Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer alan Rus'un kimliği konusu, ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler ve belgeler doğrultusunda ortaya konularak açıklanmaya çalışılacaktır.

1. 1919 ve 1930'lu YILLARDA TÜRK- RUS İLİŞKİLERİ

Türkiye Cumhuriyeti'nde dış politikanın ana çizgileri, Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı İmparatorluğu'nun yenilgisi sonucunda ortaya çıkan ulusal hareket esnasında, daha cumhuriyetin ilanından önce belirginleşmeye başlar.

8 Kasım 1917 tarihinde RSFSC (Rusya Sovyet Fedaratif Sosyalist Cumhuriyeti) Kongresi'nce kabul edilen barış kararnamesinde emperyalist savaflara karşı barış için bir mücadele verilmiş ve savaşı tüm uluslar “İlhaksız ve Tazminatsız” bir yaklaşımla dört yıla yaklaşan Birinci Dünya Savaşı'nı kendi kaderlerini kendilerinin tayin ettikleri bir barışla sonlandırmaya davet edilmiştir. Rusya'nın talebi doğu cephesinde 4 Aralık tarihinde Almanlarca kabul edilir. 15 Aralık'ta ise, Rusya ile Almanya –Avusturya - Osmanlı İmparatorluğu - Bulgaristan aralarındaki savaş halini Brest-Litovsk'ta imzaladıkları mütareke ile sona erdirdiler.²

²Sadık Atak, *Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti*, Ankara 1964,s.29.

3 Mart 1918 yılında Osmanlı-Almanya-Avusturya-Macaristan-Bulgaristan devletleriyle Rusya arasında Birinci Dünya Savaşı'nı sonlandıran Brest-Litovsk Antlaşması yapıldı. Buna göre Rusya Doğu Anadolu'da işgal ettiği yerleri (Bitlis, Muş, Van, Erzincan, Erzurum, Trabzon...) boşaltacaktı. Yapılan anlaşma doğrultusunda Kars, Ardahan , Batum kendi kaderlerini kendileri tayin ederek Osmanlı'ya bağlılıklarını açıkladılar ve Osmanlı sınırları içinde kalırlar.

İki devlet arasında fazlaca ard düşünce olmaksızın, dostane ilişkiler ve işbirliği yılları olarak tanımlanan süre 1921 ile 1939 arasındaki senelerdir. Sovyet Rusya ile Türkiye arasındaki siyasi ilişkileri resmen başlatan belge Milli Mücadele döneminde imzalanan 16 Mart 1921 tarihli Moskova Anlaşması olarak bilinir. 16 Mart 1921 yılında imzalanan bu anlaşma aynı zamanda Barış ve Dostluk Antlaşması(Moskova Antlaşması) olarak adlandırılır.

Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin kurulması, 1919 yılında Anadolu'da başlayan savaşın başlamasıyla gerçekleşir. Ruslar, Anadolu'daki gelişmeleri yakından izlemişler, İstanbul'da İttihatçılar, Anadolu'da ise Kuvay-ı Milliyeciler ile iletişim kurmaya çalışmışlardır. Albay Budyonny başkanlığındaki RSFSC (Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti (Российская Советская Федеративная Социалистическая Республика РСФСР) hükümeti heyeti Mustafa Kemal daha Havza'dayken kendisiyle görüşür.

Tam da bu dönemde Mustafa Kemal'in gücünün ve millet üzerindeki etkisinin farkına varan İngilizler, kendisiyle ilişki kurma ve istilacı planlarını hayata geçirme yolunda kendisinden yararlanma çabası içine girerler.

Bu arada Rus hükümeti, Mustafa Kemal aracılığıyla Türk halkının Kurtuluş Savaşı'na yardım etmek ve iki ülke arasında dostluk ilişkilerinin temellerini atmak için kendisiyle ilişki kurmanın yollarını arar. Bu amaçla da Rus albay İlyaçev İstanbul'a gitmiş ve Mustafa Kemal ile temaslarda bulunmuştur. Bu sırada Rus hükümeti Balıkesir'de bulunan Kazım Özalp ile de temaslarda bulunmuştur.

19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Samsun'a gelmiştir. Birkaç gün sonra ise Albay Budyonny yönetimindeki Rus Heyeti ile görüşmek üzere Havza'ya hareket etmiştir. Albay Budyonny ile Mustafa Kemal arasındaki görüşmeler gizli olduğu için Samsun'da değil de Havza'da, her iki heyetin de kaldığı Ali Baba Oteli'nde yapılmıştır.

Türk tarihçileri Albay Budyonny ile Mustafa Kemal arasındaki görüşmeyi çok önemli bulurlar. Bu görüşme Mustafa Kemal'in Rusya Sovyet Federal Sosyalist Cumhuriyeti devletinin sorumlu bir temsilcisiyle ilk görüşmesidir. Sözü geçen görüşmede iki devlet arasında işbirliği ve Türk ordusuna askeri yardım yapılması konuları ilk kez konuşulmuştur. Bu görüşmenin diğer bir önemi de Kurtuluş Savaşı arefesinde yapılmış olmasıdır. Görüşmeler sırasında Albay Budyonny şunları söylemiştir:

“Biz Sovyet delegasyonu olarak size, gerekli tüm eksiklerinizi Sovyet hükümetinin vermeye hazır bulunduğunu bildirmekle görevliyiz. Sovyetler, bütün imkanlarıyla yanınızda olmaya karardır. Hükümetim, bu ulusal ihtilalinizde ve emperyalistlere karşı sürdürülecek savaşta, gereken her yardımı yapacak; para, silah, cephane, gerekirse deniz gücü ve çeşitli malzeme verecektir.”

³Tahir Tamer Kumkale, *Tarihten Günümüze Türk-Rus İlişkileri*, İrfan Kitabevi, İstanbul, 2. bsm., 1997, S.45

⁴Büyükelçi Kamuran Gürün, “ 17 Aralık 1925 Türk –Rus Anlaşması”, *Türk Rus İlişkilerinde 500 yıl 1491-1992*, Ankara, 1992, s.181.

⁵O dönemde Albay olan Mareşal **Semyon Mihayloviç Budyonny** adı Rusça bir isimdir ve doğru yazılışı bu şekildedir. Kril alfabesinde parantez içindeki gibi yazılır, (**Семён Михайлович Будённый**) ancak bu isim diğer kaynaklarda Albay Budueni veya Albay Budiyeni biçiminde yanlış yazılmaktadır.

⁶Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt I, 1919-1980, “Sovyetlerle İlişkiler” Erel Tellal, İletişim Yayınevi, Edit., Baskın Oran, İstanbul, 2002, s.166.

⁷F. R. Atay, Çankaya, İstanbul, Doğan Kardeş Basımevi, 1969, s.160-161.

⁸Cevdet Alsan, *Türk Sovyet Halklarının Kardeşliği*, Sorun Yayınları, İstanbul, 1976, s.21.

⁹S. N. Tansu, *İki Devrin Perde Arkası*, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969, s.238-242.

¹⁰Cevdet Alsan, *Türk Sovyet Halklarının Kardeşliği*, s.21.

¹¹Dmitriy Vandov, *Atatürk Dönemi Türk-Sovyet İlişkileri*, edit. Arif Bingöl, Kaynak yayınları, İstanbul, 2014, s.47.

Mustafa Kemal, Albay Budyonny ile görüşmesinden sonra Samsun'a döner. Atatürk Milli Mücadele için Rus hükümetiyle ilişki kurmaya çalışacaktır.

RSFSC hükümeti, Milli Hükümet ile temas yolları ararken Milli Hükümet de yardım sağlamak amacıyla Rus hükümeti ile temasa geçmek istemektedir. İlk olarak Rusya'dan kara yoluyla silah ve cephane getirtebilmenin yolları aranmış, bu nedenle Halil Paşa Ekim 1919 yılında Atatürk tarafından gizlice Rusya'ya gönderilmiştir. Halil Paşa Moskova'ya ancak 1920 yılı ilkbaharında ulaşabilmiştir.

Halil Paşa Rusya'da iken 23 Nisan 1920 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal Paşa başkanlığında Ankara'da açılmıştır. Enver Paşa ve Halil Paşa'nın Rusya'da Milli Hükümet'in temsilciliğini iddiaya kalkışmaları ve özellikle Ankara'da TBMM Hükümetinin kurulması ve idarenin ele alınması nedeniyle, durum tamamen farklı bir boyut kazanmış olur.

M. Kemal'in, V.İ. Lenin'e yazdığı 26 Nisan 1920 tarihli mektup, TBMM ile RSFSC hükümeti arasında resmi ilişkilerin başlangıcı olarak kabul edilir. Bu mektupta diplomatik ilişkilerin kurulması teklif edilmiş olup Rusya'dan Türk Hükümeti'ne yürüttüğü bağımsızlık savaşında yardım etmesi istenmiştir. Bunun karşılığında da emperyalist güçlere karşı Türk Hükümeti ve Rus Hükümetinin ortak mücadele edeceği vurgulanmıştır. TBMM Hükümetini dünyada ilk tanıyan Rus Hükümeti olmuştur. Moskova TBMM'yi tanıyarak Ankara ile dostluk ilişkilerinin kurulmasından yana bir karar alır.

Mustafa Kemal ile Lenin arasındaki karşılıklı mektuplaşmalar iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesinde önemli rol oynar. Mustafa Kemal'in Albay Budyonny ile görüşmesi Halil Paşa'nın Moskova ziyareti sonucunda Ankara'ya önemli oranda silah ve cephane yardımları başlamıştır. 1920 Mart ayı sonunda Rus Hükümeti Türk Ordusu'na 1 milyon altın lira, 60 bin tüfek, her tüfek için 3'er bin kurşun, 112 top, 10 ağır top ve diğer askeri malzemeleri göndermesi konusunda uzlaşılır. Sözü edilen silahların büyük kısmı hemen gönderilir.

Hükümetler düzeyinde resmi görüşmeler ise 11 Mayıs 1920 tarihinde TBMM'in Dışişleri Bakanı olan Bekir Sami Bey'i ilk resmi heyetinin başında anlaşma metnini hazırlamak üzere Moskova'ya göndermesiyle başlar. Heyette Yusuf Kemal, Doktor Albay İbrahim Tali, Lazistan mebusu Osman Bey ve Yarbay Seyfi Bey yer alır. Heyet 69 gün sonra 19 Temmuz 1920 tarihinde Moskova'ya ulaşır.

24 Temmuz'da Bekir Sami Bey ve yardımcısı Yusuf Kemal Bey, Rusya Dışişleri Halk Komiseri G.V. Çiçerin ve L. M. Karahan ile görüşmüşlerdir. 14 Ağustos'ta ise V.İ. Lenin ile görüşülmüştür. 24 Ağustos'da işbirliğine dair anlaşma yapılması konusunda uzlaşma sağlanır. Yapılacak yardım anlaşması maddeleri içinde iki tür yardımdan bahsedilir: a) Askeri teçhizat ve para yardımının yapılması; b) İhtiyaç halinde emperyalist güçlere karşı ortak askeri operasyonlarda bulunulması. Para yardımı ise 10 milyon altın Ruble (1.250.000 Osmanlı altını olarak belirlenir.).¹⁸

TBMM, Bolşevik Ruslar'la işbirliğini Azerbaycan konusunda da kabul eder; Azerbaycan'ı Bolşevik devletler grubuna sokmayı yükümleniyor ve karşılığında 5.000.000 altınla, gerekli savaş ve gıda donanımı yardımı istiyordu."¹⁹

¹²Dmitriy Vandov, s.47.

¹³A. Şemsutdinov, *Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri*, Çev.A. Hasanoğlu, Cumhuriyet Yayınları Yenigün Haber Ajansı Basım Yayıncılık, 2000, s.8.

¹⁴Aleksandr Kolesnikov, *Türk-Rus İlişkilerinin Kuruluşunun 90. Yılı Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Çev. İlyas Kamalov, Ankara, 2010, s.27.

¹⁵Hasan İzzet Dinamo, *Kutsal İsyen*, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s.262.

¹⁶Dimitir Vandov, *Atatürk Dönemi Türk- Sovyet İlişkileri*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2014, s.51.

¹⁷Aptülahaht Akşin (Emekli Büyükelçi), *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991, s.66.

¹⁸Aleksandr Kolesnikov, *Türk-Rus İlişkilerinin Kuruluşunun 90. Yılı Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri*, s.28.

¹⁹*Türk Dış Politikas Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumları*, edit. Baskın Oran, s.167.

RSFSC Dışişleri Halk Komiseri Grigoriy Vasilyeviç Çiçerin Atatürk'ün yazdığı mektubu, 2 Haziranda yazdığı mektupla yanıtladı. Çiçerin cevap mektubunda TBMM ile işbirliği kurmayı kabul etmenin yanısıra çok önemli bir konu olan Anadolu'da yaşayan halkların kendi kaderlerini kendilerinin belirleme haklarına ve Boğazlar sorununun Karadeniz'e kıyısı olan devletler arasında yapılacak bir konferansta çözüme kavuşmasını içeriyordu. Bu yazışma iki yeni yönetim arasında siyasal ilişkilerin başlangıcı kabul edilir.²⁰

Çiçerin'in bu talepleri yüzünden Bekir Sami Bey'in Moskova'da Bolşeviklerle yaptığı görüşmeler zor geçmiştir. 24 Ağustos 1920'de işbirliği anlaşması kararlaştırılmış ise de Çiçerin üç gün sonra Türk Hükümeti'nin Van ve Bitlis bölgelerinin bir kısmını Ermeniler'e bırakılması gerektiğini ileri sürer. Bu karar üzerine Bekir Sami Bey Ankara ile bağlantı kuramadığından Yusuf Kemal Bey'i Ankara'ya gönderir. Ankara'nın cevabı olumsuzdur. Yusuf Kemal ancak 18 Şubat 1921'de Moskova'ya döner. 19 Şubat 1921 yılında Ali Fuat Cebesoy Moskova'ya elçi olarak atanır. Çiçerin'e itimatnamesini sunar. 26 Şubat'ta Yusuf Kemal başkanlığında yenilenen Türk delegasyonu, Moskova Hükümeti ile görüşmelere yeniden başlamış ve bu görüşmeler 16 Mart 1921 tarihinde **Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması'nın (Moskova Antlaşması)** imzalanmasıyla sonuçlanmıştır.²¹

Antlaşmanın giriş kısmında iki hükümetin "milletlerin kardeşlik ve halkların kaderlerini tayin hakkına sahip oldukları konusunda hemfikir ve emperyalistlere karşı mücadelede dayanışma içinde oldukları" belirtilmiştir. Söz konusu anlaşma ile Türk Hükümeti'nin Gümrü Antlaşması ile ele geçirdiği topraklar Gümrü dışında tanınmıştır. Gümrü Ermenistan'a bırakılmıştı.. Artvin ve Ardahan Türk sınırları içinde, Batum da Gürcistan sınırları içinde kalmıştır.

Anlaşmanın resmi metni dışında Rus hükümeti Türk Hükümeti'ne 10 milyon altın Ruble yardım yapmayı kabul eder. Bunun yanısıra silah ve askeri teçhizatı ve Rus hükümeti, onları üretecek imalathanelerin çalışmasını sağlayacak makinaları da teslim etmeyi kabul etmiştir. Bunlar Tuapse ve Novorossiysk limanlarında toplanarak Tuapse'den Anadolu'ya yollanmıştır.²²

16 Mart 1921 yılında imzalanan Moskova Antlaşması'ndan sonra, para ve silah yardımını artırma kararı alır ve taahhüt ettiği 10.000.000 altın Ruble'nin 4.000.000'ü Yusuf Kemal ve Rıza Nur tarafından teslim alınarak Ankara'ya getirilir. 1921 Mayıs-Haziran'ında 1.400.000 altın Ruble daha Türk hükümetine yollanır. Daha sonra Türk - Fransız görüşmeleri yüzünden Rus hükümetinin yapılacak yardımları aksatması üzerine Ali Fuat Cebesoy, Çiçerin'e serzenişte bulunur.²³ Bunun üzerine Mihayl Vasilyeviç Frunze Heyeti Lenin'in özel talimatıyla olağanüstü elçi sıfatıyla 13 Aralık 1921 yılında Ankara'ya gelerek Mustafa Kemal ile görüşür ve yardımların gönderilmesindeki aksaklıkların giderilmesine yardımcı olur.²⁴

Mustafa Kemal ile M.V. Frunze arasında yapılan görüşmelerde, Türk - Fransız Antlaşması kuşku yaratmıştır. Mustafa Kemal Frunze ile görüşmesinde bu durumun Rus hükümeti ile dostluk ilişkilerine zarar verecek hiçbir durumun olmadığı konusunda Frunze'ye teminat vermiş ve Fransızlarla antlaşmadaki asıl amacın Fransız işgalindeki bazı illeri kurtarmak olduğunu vurgulamıştır. Frunze bu olay yüzünden kuşku duyan Rus hükümetini ikna ederek ilişkilerin kaldığı yerden devam etmesini sağlar. Moskova'ya döndüğünde elinden gelen herşeyi yapacağına dair Mustafa Kemal'e söz verir. Onun çabaları sonucunda Moskova konferansında vaat edilen 10 milyon altın Ruble'nin geri kalan 3.5 milyon Rublesi 3 Mayıs 1922'de Ankara'da TBMM Hükümeti'ne teslim edilmiş, buna ilave olarak çabaları silah, cephane, çeşitli donanım ve ilaç gibi yardımların artırılarak yapılmasında büyük rol oynar.²⁵

²⁰Türk Dış Polit., s.167.

²¹Aleksandr Kolesnikov, *Türk-Rus İlişkilerinin Kuruluşunun 90. Yılı Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri*,s.28.

²²Aleksandr Kolesnikov,s.32.

²³Stefanos Yerosimos, *Türk-Sovyet İlişkileri, İstanbul, 1979, s.333.*

²⁴Yavuz Aslan, *Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri,Kaynak yayımları,İstanbul, 2014, s.28.*

²⁵A. Şemsutdinov, *Natsionalna-Osvoboditelnaya Borba v Turtsii 1918-1923, Moskva,1966,s.224.*

Krizle dönüşen Enver Paşa sorunu da, Enver Paşa'nın Türkistan'a geçmesi ve daha sonra Rus karşıtı güçlerle hareket etmesiyle ortadan kalkar. Rusya Dışişleri komiseri Çiçerin'in sert notalar vermesine neden olan Molakanlar” konusunda da Mustafa Kemal M.V. Frunze'ye söz verir. 1922 yılında Kars bölgesinde yaşayan Molakanların büyük bir kısmı Rusya'ya göç ettirilerek bu sorun olumlu biçimde çözülür.

2 Ocak 1922 yılında Frunze Ankara'da Ukrayna Sosyalist Cumhuriyeti ile Türk Hükümeti arasında Dostluk ve Kardeşlik Antlaşması imzalar. Bu antlaşmanın sonuçları da Rus yardımının Ankara'ya artarak gönderilmesine yardımcı olur. Frunze Mustafa Kemal ile yakın ilişki kurar, Sakarya cephesini gezer. TBMM'de yaptığı etkili konuşma büyük beğeni toplar. 5 Ocak 1922 yılında da ülkesine döner.

Rusya Dışişleri Komiserliği tarafından Uedsson marka telgraf makinelerinin Anadolu'da bazı illere kurulması isteğine başlangıçta karşı çıkan Türk Hükümeti, Frunze'nin desteğiyle ikna edilmiştir. Frunze, Rus telgrafçılarının telgrafların kurulması ve nasıl çalıştırılacağını Türklere öğrettikten sonra ülkelere dönmeleri koşulunu uygun bulur. Mustafa Kemal, Frunze'ye ülkedeki askeri ve siyasi durumla ilgili olarak ayrıntılı bilgiler verir.

Türkiye'deki görevini yerine getiren Frunze 5 Ocak 1922'de Ankara'dan Samsun'a, 16 Ocak'ta da Batum'a geçti. Türkiye'de bulunduğu süre içinde M. V. Frunze Rusya ve Ukrayna'nın seçkin bir askeri ve devlet adamı olarak büyük bir ün yaptı. Rus-Türk ilişkileri, Başkumandanlık Meydan Muharebesi'nin kazanılmasına değin oldukça olumlu yönde ilerlemiş ve bu durumda General Frunze'nin payı büyük olmuştur.

Atatürk, Frunze'nin gelişinin ardından Lenine gönderdiği 4 Ocak 1922 tarihli mektubunda da dostluğu şu ifadelerle dile getirir: “Türkiye Rusya'ya, bilhassa son birkaç ayın Rusya'sına Batı Avrupa'ya olduğundan çok daha yakındır. Memleketlerimiz arasında bir diğer ve daha mühim benzerlik, bizim kapitalizm ve emperyalizme karşı mücadelemizde yatmaktadır. Sizi temin ederim ki, Sovyet Rusya'ya karşı doğrudan veya dolaylı olarak asla hiçbir anlaşmaya ve ittifaka dahil olmayacağız.”²⁶

Rusların askeri yardımları, Türk Ordusunun lojistik gücünün önemli bir kısmını karşılamıştı. Örneğin sürgü kolu ve hafif makineli tüfek gibi kalemlerde yarıya varan oranlarda Ruslardan alınmıştı. Müderrisoğlu yaptığı araştırmalar sonucu, Rusların Ankara Hükümeti'ne 11 milyon altın ruble ve 100.000 lira değerinde altın külçe miktarında parasal yardımda bulduklarını tespit etmiştir.²⁷ Para yardımı ise çeşitli kaynakların hemfikir olduğu miktar toplam 11.000.000 altın Ruble ve 100.000 lira değerinde altın külçedir. (Değerler 1 altın Ruble =750 kuruş üzerinden liraya çevrilmiştir). Silah ve cephane yardımlarının daha önemli olduğunu vurgulamak gerekir. Yapılan yardımlar ilişkilerin gelişmesinde birincil derecede rol oynamıştır.²⁸

Buhara Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu'nun anılarında, Ruslarla yapılan görüşmelerde Anadolu'ya yardımın konuşulduğunu ve Çarlık zamanından kalan 100 milyon altın rublenin Ankara Hükümeti'ne verilmek üzere, Rus hazinesine teslim edildiğini yazmıştır.²⁹ Ancak bu bilginin doğruluğunu teyit edecek başka bir kaynak mevcut değildir.

Frunze'nin ardından Rus Hükümeti'nin tam yetkili temsilcisi olarak 26 Ocak 1922'de Semyon İvanoviç Aralov Ankara'ya elçi sıfatıyla gelir.

²⁶Atatürk'ün Bütün Eserleri, C.12, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2003, s.209-211.

²⁷Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşı'nın Mali Kaynakları, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1981, s. 515.

²⁸Türk Dış Politikası, s.162.(Kaynak:Müderrisoğlu, s.521-550; Yaman,s.138-149)

²⁹Osman Kocaoğlu'nun anılarından aktaran Mehmet Saray, Atatürk'ün Sovyet Politikası, Veli Yayınları, İstanbul, 1985, s.s. 85-87.

Buhara Cumhuriyeti'nin Cumhurbaşkanı Osman Kocaoğlu'nun anılarında, Ruslarla yapılan görüşmelerde Anadolu'ya yardımın konuşulduğunu ve Çarlık zamanından kalan 100 milyon altın rublenin Ankara Hükümeti'ne verilmek üzere, Rus hazinesine teslim edildiğini yazmıştır.²⁹ Ancak bu bilginin doğruluğunu teyit edecek başka bir kaynak mevcut değildir.

Frunze'nin ardından Rus Hükümeti'nin tam yetkili temsilcisi olarak 26 Ocak 1922'de Semyon İvanoviç Aralov Ankara'ya elçi sıfatıyla gelir.

S.İ. Aralov yola çıkmadan önce Lenin'le görüşmesinde Lenin Aralov'a şunları söyler: "Mustafa Kemal Paşa tabii ki sosyalist değildir. Ama görülüyor ki iyi bir teşkilatçı. Kabiliyetli bir lider, milli burjuva ihtilalini idare ediyor. İlerici, akıllı bir devlet adamı. Bizim sosyalist inkılabımızın önemini anlamış olup, Sovyet Rusya'ya karşı olumlu davranıyor. O, istilacılara karşı bir kurtuluş savaşı yapıyor. Emperyalistlerin gururunu kıracağına, padişahı da yordakçlarıyla birlikte silip süpüreceğine inanıyorum. Halkın ona inandığını söylüyorlar. Ona, yani Türk halkına yardım etmemiz gerekiyor. İşte sizin işiniz budur. Türk hükümetine, Türk halkına saygı gösteriniz. Büyüklük taslamayınız. Onların işlerine karışmayınız."³⁰

Ankara'ya gelen S.İ. Aralov 1 Mart 1922 de G.V. Çiçerine gönderdiği mektupta Frunze'nin Türkiye'de derin izler bıraktığını hem Ukrayna Cumhuriyeti'nin hem de RSFSC (Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti)'nin temsilcisi gibi çalıştığını ve çok sevildiğini yazar.³¹

S. İ. Aralov bu dönemde sürmekte olan Milli Mücadele'ye destek amacıyla yapılan Rusya'nın yardımlarının koordinasyonunu başarıyla sağlar ve 1923 Nisan ayında ülkesine döner.

Mustafa Kemal, 18 Eylül 1922'de Yunan ve İngilizleri ülkeden kovar, Sevr hükmünü yitirir ve 11 Ekim 1922'de Mudanya Ateskes Antlaşması imzalanır. Mustafa Kemal bu zafere ulaşmada Rus yardımı konusunda Rusya'nın desteği olmasaydı, yeni Türkiye'nin bu zaferi belki çok daha büyük fedakarlıklarla kazanabileceğini, belki de bunun tamamen olanaksız olduğunu belirtir. Rusya'nın Türk Hükümeti'ne zor koşullarda yaptığı maddi ve manevi yardımı Türk milletinin unutmamasının utanç verici olacağını belirtir.³²

Rusya ile Türkiye arasında sadece askeri değil ekonomik ilişkilerde de yakınlaşma göze çarpar. 1925 yılında Türk tarım uzmanları Rusya'ya gitmiş ve Moskova ve Leningrad Tarım Enstitüsü'nü ziyaret ederler Sovyet uzmanlarla temasta bulunurlar.

Türkiye'de sanayileşme başlamasıyla iki ülke arasındaki ilişkiler giderek gelişir. 1930 yılında yeni Türkiye'nin Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Aras, Faliş Rıfıkı Atay ile Sovyetler Birliği'ni ziyaret eder. Yazar 1931 yılında Rusya dönüşü Yeni Rusya adlı kitabını kaleme alır. Sovyet sanayileşme sürecini inceler ve Türkiye'ye uyarlanıp uyarlanamayacağını tartışır. Sovyet tecrübesinden yararlanma fikri Başbakan İnönü Paşa'nın 25 Nisan-10 Mayıs 1932 tarihlerinde yaptığı SSCB ziyareti esnasında gündeme gelir. İsmet Paşa heyetinin içinde bakan, siyasetçi ve gazetecilerin yanısıra birkaç fabrika müdürü de yer alır. Stalin, Molotov ve Litvonov'un katıldığı Kremlin'deki toplantıya Türk heyetinin tamamı katılır. Sovyet sanayi yardım desteği ayrıca 6 Mayıs 1932'de Stalin ile yapılan görüşmede gündeme gelir. Görüşmeler bitince İnönü

³⁰S.İ. Aralov, *Bir sovyet Diplomatının Anıları*,s.46-48.

³¹S. İ. Aralov, *Vospominaniya Sovetskogo Diplomata, Moskva,1960,s.40.*

³²Dimitir Vandov, s.71-72.

başkanlığındaki heyet Türkiye'ye dönerken tekstil uzmanları Şerif Onay ile Kamil İbrahim SSCB'de kalır. Buradaki sanayi tesislerini inceler ve Türk tekstilinin ihtiyacı olan donatımın %90'ının SSCB'den sağlanabileceğini belirtirler. Aynı şekilde Sovyet uzmanlar da tekstil fabrikalarının inşaatı ve Türkiye'ye kredi verilmesi konusundaki anlaşmanın hazırlanması için Türkiye'ye 12 Ağustos 1932 yılında gelirler. 21 Ocak 1934 tarihinde protokol imzalanır. Bu protokole göre 8 milyon dolarlık kredi sıfır faizle 20 yıllığına Türkiye'ye verilir üstelik tesislerin proje, inşaatı, teçhizatların kurumunu da üstlenirler. Özellikle Kayseri ve Nazilli'deki tekstil fabrikaları için Türkstroy adlı bir şirket kurulur. Sovyetlerden 200 sanayi devi bu fabrikaların kurulması ve donatılıp çalıştırılmasında yardımcı olur.³³

Milli Mücadele'nin ilk yıllarında başlayan ve Mustafa Kemal'in öldüğü yıla kadar sürekli gelişerek devam eden Türk-Rus ilişkileri, Türkiye'de sanayileşmeye de büyük katkı sağlar.

Bugünün Türkiye'sini oluşturmada özellikle Milli Mücadele döneminde Rusya'nın yaptığı silah, cephane, para, altın, kısaca maddi ve manevi her türlü yardımın gerçekleştirilmesinde katkısı bulunan Rus Hükümeti'ne duyduğu minnettarlığının bir ifadesi olarak, Taksim'de Pietro Canonico tarafından yapılan Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Atatürk'ün kararıyla Türkiye'deki İlk Rus Büyükelçi Simyon İvanoviç Aralov'un figürü de konulmuştur.

2.TAKSİM CUMHURİYET ANITI

2.1. Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Cumhuriyette Kamusal Heykel Yapımı

Görsel sanatlar içinde yer alan heykel sanatı, Türkiye'de Cumhuriyet döneminde Atatürk sayesinde gelişerek ilerler. İslam dinine geçen Türkler, bu dinin kalıplaşmış kurallarına bağlı kalırlar, insan silüetinin yapılmasının yasak olduğu inancı da bunlardan biri olması nedeniyle heykel sanatı, Avrupa'da on dördüncü yüzyılda gelişerek sürdürülmesine rağmen Osmanlı'da ancak Avrupa'dan on altıncı yüzyıl sonuna doğru kendini göstermeye başlar.³⁴

İslam'ın, heykeli ortaya çıktığı dönemde, putperest anlayışa bir tepki olarak yasakladığı bilinir. Bu yasak anlayışı Osmanlı'da, Tanzimat dönemine kadar itibar görür. Avrupa'yı yakından tanıma fırsatı bulan Osmanlılar yavaş yavaş anıt yapımı konusunda ilgilenmeye başlarlar.³⁵

Osmanlı'da ilk kez Abdülaziz döneminde (1861-1876) heykel yaptırılmıştır. Sultan Abdülaziz, Avrupa seyahatinde (1867) gördüğü heykellerden etkilenmiş ve İstanbul'a döndüğünde ise İngiliz heykeltıraş Charles F. Fuller'i davet etmiş ve heykelini yaptırmıştır. Ünlü Heykeltıraşın Abdülaziz'i at üstünde bizzat poz verdiği heykelini 1871 yılında tamamlamış ve bu heykel Beylerbeyi Sarayı'na konmuştur.³⁶

³³Aleksandr Kolesnikov, *Atatürk Dönemi Türk Rus İlişkileri*, Atatürk Araştırma Merkezi, Çev. İlyas Kamalov, Ankara, 2010, S.68.69.

³⁴Mevlüt Çelebi, *Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s.1.

³⁵Günsel Renda, "Osmanlılarda Heykel", *Sanat Dünyamız*, Sayı:82, Kış 2002, s.142.

³⁶Kıymet Giray, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Heykel Sanatının Gelişim Çizgisi, Osmanlı 11", *Yeni Türkiye Yay*, Ankara, 1999, s.491-492.

Heykel sanatının ülkemizde başlaması Milli Mücadeleden sonra Atatürk sayesinde olur. Milli Mücadeleden sonra kazanılan zaferi yansıtmak amacıyla Yunus Nadi Bey Ankara'da Zafer Abidesi yaptırmak için kampanya başlatır. İzmir'de de Atatürk Heykeli yaptırmak için girişim başlatılır.

2.2 Taksim Meydanı ve Anıtın Yapımı

Mustafa Kemal'in heykel yapılmasına verdiği destek onun Söylev ve Demeçler II serisinde de geniş yer tutar. Bunun üzerine Türkiye'nin hemen her yerinde Atatürk'ün heykelinin yapılmasına başlanır. Bu harekette İstanbul diğerlerine göre daha hızlı hareket eder. İstanbul Belediye Başkanı Operatör Emin Erkul'un çabalarıyla bir komisyon kurulur ve Sarayburnu'nda Avusturyalı heykeltıraş Heinrich Krippel tarafından 25 Ağustos 1925 günü başlanılan heykel 3 Ekim 1926 tarihinde törenle açılır.³⁸ Türkiye'nin ilk heykelinin buraya dikilmesinin nedeni, Atatürk'ün Samsun'a bu noktadan hareket etmiş olmasıyla açıklanır.³⁹

Figür.1

(Sultan Abdülaziz'in Beyberbeyi Müzesi'ndeki Heykeli)³⁷

Figür.2

(Sarayburnu'nda Mimar Heinrich Krippel 25 Ağustos 1925'te başlanıp 1926 yılında bitirilen ilk Atatürk heykeli)

³⁷<https://www.google.com.tr/search?q=beylerbeyi+saray%C4%B1+abd%C3%BClaziz+heykeli&biw=1133&bih=576&site=webhp&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ved=0ahUKEwjVgszR4PXMALuXQKHQs-CskQsAQIJg&dpr=1.1#imgrc=mN7zckqUhamDM%3A>, (25.05.2016)

³⁸Mevlüt Çelebi, Taksim Cumhuriyet Anıtı, s.5.

³⁹Neşe G. Yeşilkaya, "Osmanlı'da ve Cumhuriyet'te Anıt-Heykeller ve Kentsel Mekan", Sanat Dünyamız, Sayı:82, Kış 2002,s.49.

⁴⁰https://tr.wikipedia.org/wiki/Sarayburnu_Atat%C3%BCrk_An%C4%B1t%C4%B1(25.05.2016)

Bu heykel dikildikten ve Taksim Meydanı'na bir Atatürk anıtı dikilmesi konusunda karar verildikten sonra Mustafa Kemal'in heykelinin İstanbul'da nereye dikileceği konusunda çeşitli görüşler ortaya atılır. Bunlar içinde en özgün olanı Ali Cemal Paşa'nın, Mustafa Kemal'i Kız Kulesi'nin tepesinde resmettiği dergi kapağıdır. Bunun nedenini ise, Kız Kulesi'nin Asya ve Avrupa'nın birleştiği bu tarihi bir nokta oluşu ve böylece Ata'nın arkasını Anadolu'ya, cephesi ise Avrupa'ya dönük ve Başkumandanlık üniforması içinde Türkiye'nin gururu olacağı düşüncesindedir.⁴¹

Taksim Cumhuriyet Anıtı, Taksim Meydanı'nda Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ve devrimlerini sembolize eden ulusal bir yapıt olarak İtalyan Mimar Pietro Canonica tarafından yapılmıştır. Anıt ve çevre düzeni İtalyan mimar Guilio Mongeri tarafından yapılmıştır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye'nin hemen her yerinde Atatürk'ün anıt, heykel ve büstlerinin yaptırılması ve devletin de bunu desteklemesi heykel gibi güzel sanatların bir dalının geliştirilmesinin yanısıra Cumhuriyetin kazanım ve değerlerinin anıt veya heykelle somutlaştırılmış olarak halka yansıtılmasıdır.

Taksim Anıtı'nın, başlangıçta Atatürk'ün şahsı için düşünüldüğü bilinir. İtalyan mimar Canonica ise Atatürk'ü detaylı biçimde araştırıp bilgi edindikten sonra yapıtın, Atatürk'ün kişiliğini vermekle kalmayıp, hem Kurtuluş Savaşı'nı, hem de Cumhuriyet'i simgeleyen bir anıt olması gereğini belirtir. Bu konudaki raporu ve maket onaylandığında bugün gördüğümüz biçimiyle yapımına geçilmiştir. Ancak, Anıt ilk önce havuz içinde tasarlanmış daha sonra yaşanan bazı sorunlar yüzünden bundan vazgeçilmiştir.

Taksim Anıtı, on bir metre yüksekliğindedir. İtalyan mermerinden yapılmış kırmızı mermerleri Trentino, yeşil mermerleri Suza bölgesinden getirilmiş. Bazı gazeteler Canonica'nın Ankara'ya gitmeden önce abide şeklinde Milli Mücadele'yi hatırlatacak bir heykel maketi yaptığını yazmışlardı. Anıtın Harbiye'ye bakan yüzü 30 Ağustos Zaferi'ni canlandırmaktadır. Galatasay yönü, Cumhuriyet Türkiye'sini simgeler. Atatürk ortada sivil kıyafetle durur, iki yanında İsmet ve Fevzi Paşalar bulunur. Anıtın diğer iki dar yüzünde iki asker vardır. Üstlerinde de birer madalyon içinde kadın başları vardır; biri peçeli, diğeri devrimle açılmış aydınlık yüzlüdür.⁴²

İtalyan heykeltıraş, Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte anıtlı ilgi olarak şunları söyler:

“Taksim'de İstiklal Harbi'ni ve Türk İnkılabı'nı tasvir etmek üzere dikilecek olan abideye gelince: Bildiğiniz gibi abidenin iki cephesi var. Bir tarafta Gazi Paşa İstiklal Harbi esnasında başkumandan üniformasıyla görülüyor. Gazinin heykeli ile iki tarafta sancak taşıyan Türk askeri heykeli. Abidenin diğer cephesi, Gazi Paşa'yı Cumhuriyet'in ilanından sonraki kıyafeti ve arkasında inkılapta kendisine yardımcı bulunan kişileri tasvir etmektedir.”⁴³

⁴¹Mevlüt Çelebi, s.6.

⁴²Mahir Öztaş, s.70.

⁴³Mevlüt Çelebi, *Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006, s.64.*
(Cumhuriyet, 6 Haziran, 1927, s.2.)

Anıtın Bölümlerini tek tek aşağıdaki biçimiyle inceleyelim :

44

Figür 1 ve 2. Pietro Canonica Müzesi'nin gönderdiği fotoğraflar. Soldaki fotoğrafta, Türkiye'yi Milli Mücadele esnasında tasvir etmektedir. En önde Gazi Paşa ve arkasında millet ve askerler bulunmaktadır. Sağdaki fotoğrafta ise Cumhuriyetin ilanından sonraki dönem yansıtılmıştır. Roma'da bulunan Pietro Canonica Müze Müdürü Bianca Maria Santese'in ifadesine göre, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın alçı kompozisyonu müzede sergilenmektedir.

Anıtın güney yüzünde yer alan ortada sivil elbiseli Atatürk, sağında sivil elbiseli İsmet İnönü, solunda askeri üniformalı Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak, bayrak taşıyan askerler ve halkla betimlenmiştir. Bu kısımda 16 figür bulunmaktadır.

İtalyan heykeltıraş Canonica'nın Cumhuriyet gazetesine verdiği demeçte anıtla ilgili şunları söyler”“Kapının bir tarafında Cumhuriyet'in ilanını tasvir ediyorum, burada da önde Gazi, reis-i cumhur kıyafetiyle, arkada da Milli Mücadele'de kendisine en çok yardımcı dokunmuş olan zevat vardır. Kapının iki tarafına Türkiye'nin iki alayını tasvir eden birer asker ile birer bayrak mevcuttur. Üst kısmının bir tarafında ağlayan diğer tarafında gülen bir Türk çehresi vardır. Abide yeşil ve kırmızıya benzeyen mermerden ve heykeller de bronzdan yapılacaktır.”⁴⁵

⁴⁴Taksim Cumhuriyet Anıtı- İki Cephesi - Roma'da bulunan Pietro Canonica Müzesi'nin Müdürü Sn. Bianca María Santese (Directora del Museo Pietro Canonica)'in, Yeditepe Üniversitesi İspanyolca Kordinatörü değerli dostum Jesus Garcia'nın 27.05.2016 tarihli mailine verdiği cevapla birlikte gönderdiği, müzede yer alan orjinal fotoğraflar. Çekim tarihleri belirtilmemiştir.

⁴⁵Mevlüt Çelebi, *Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı*, s.55.(Cumhuriyet, 14 Kanun-ı evvel 1926,s.2.)

46

(Anıtın Kuzey Yüzünde Mustafa Kemal'in hemen sağında yerde kucağındaki bebeğine sarılan bir kadın kompozisyonu.)

Figür 3. (Mustafa Kemal'in yanında yağmur altında bir örtü üzerine oturmuş, kucağında çocuğu ile beraber titreyen bir kadın vardır. Bu kadın yağmur yağmasına rağmen örtüyü çocuğunun üzerine örtmek yerine bombaların ıslanmaktan korumak için örtüyü bombaların üzerine örttüğü görülür. Milli Mücadele'de kadınların çabalarına vurgu yapar.)

Anıtın yan yüzlerinde kahramanlığın sembolü olan sancak taşıyan birer asker heykeli, üstlerindeki madalyonlarda ise birer kadın portresi yer almaktadır. Doğu cephesindeki kadın portresi peçeli ve mutsuz, batı cephesinde bulunan kadın portresi peçesiz ve gökyüzüne bakan mutlu bir yüz ifadesine sahiptir.

Figür 4. Batı cephesinde bulunan asker heykeli.)

Batı cephesinde bulunan asker heykeli üzerindeki kadın portresi peçesiz ve gökyüzüne bakan mutlu bir yüz ifadesine sahiptir.)

⁴⁶[http://www.ahmetakyol.net/taksim-cumhuriyet-aniti/\(01.05.2016\)](http://www.ahmetakyol.net/taksim-cumhuriyet-aniti/(01.05.2016))

Figür 6. (Doğu cephesindeki asker heykeli.)

Figür 7. (Doğu cephesindeki asker heykeli üzerindeki kadın portresi peçeli ve mutsuzdur.)⁴⁷

Fotoğraf. (Büyük Taarruz'dan önce Konya civarında yapılan teftiş gezisi sırasında Mustafa Kemal, İsmet İnönü, Rusya büyükelçisi S.Aralov, askeri ataşe K.Zvonarev ve Azerbaycan Büyükelçisi. Abilov, 23 Mart 1922).

Taksim'de yaptırılan Cumhuriyet Anıtı, Atatürk döneminde meydana getirilen anıtların içinde en önemlisidir. Taksim Cumhuriyet Anıtı ve Taksim Meydanı sadece Cumhuriyet dönemi İstanbul'unun değil, yeni Türkiye'nin sembolü haline gelmiştir. Anıtın yapımına 1925 yılında başlanmış ve 1928 yılında anıtın yapımı tamamlanmıştır. İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica'ya yaptırılan anıt, iki genç Türk; Hadi (Bara) Bey ve Sabiha (Bengütaş) Hanım'ın yardımlarıyla tamamlanmıştır. 8 Ağustos 1928'de de 30 bin İstanbullu'nun katılımıyla TBMM Başkanı Kazım Özalp tarafından açılmıştır.

1925'te dönemin İstanbul milletvekili Hakkı Şinasi Paşa'nın başkanlığında oluşturulan bir komisyonca *Pietro Canonica ile bağlantı kurulmuş ve anıt ismarlanmıştır. 2,5 yıl süren anıtın yapımında taş ve bronz kullanılmıştır. Ağırlığı 84 tonu bulan anıt Roma'dan İstanbul'a gemi ile getirilmiştir.*

Anıtın yapımında mali kaynak için halktan bağış toplanmıştır. %80'nini gayri müslimlerden toplanan paralar oluşturur.

⁴⁷[\(01.05.2016\)](http://www.ahmetakyol.net/taksim-cumhuriyet-aniti//)

Cumhuriyet dönemi anıtları, ilk defa figüratif bir anlatımla Atatürk'ü ve kurulan yeni düzeni topluma tanıtan heykellerdir. Bu döneme ait anıtların yerleşim planlamasında önlerinde tören yapılacağı göz önünde tutularak çevre düzenlemesi yapılmıştır.

Cumhuriyet dönemi başlarında ortadaki anıt buraya dikilmiş fakat çevre düzenlemesi yapılmadan kalır. Anıtın arkasında bulunan Harbiye Caddesi başında sağ taraftaki Topçu Kışlası, epeyce bozulmuş ve önü uyduruk yapılarla dolmuş bir durumdadır. Karşısı, yani bugünkü Talimhane semti bomboş bir alandı. Kışla meydanının Tepebaşı yönüne doğru epeyce uzanıyor bugünkü Etap Otelini ile AKM'nin karşısına gelen yeşil alanın ortalarına kadar bir yeri kaplıyordu.

48

1929 YILINDA TAKSİM MEYDANI

49

1930 Yılında TAKSİM MEYDANI

⁴⁸[\(03.06.2016\)](http://eskilerden.tumblr.com/(03.06.2016))

⁴⁹[\(01.06.2016\)](http://eskiesvaplarim.com/taksim-meydani-1930lar/(01.06.2016))

Topçu Kışlası

Anıtın inşası ve yapılan çevre düzenlemesinin 1940'taki yıkıma kadar meydanı biçimlendirdiği görülmektedir. Bu dönemde Lütfü Kırdar'ın başlattığı imar hareketi kapsamında Topçu Kışlası yıkılarak bir bölümü meydana katılmış, kalan bölümüyse Taksim gezisi içinde kalmıştır.

1988'de Taksim, Tarlabası, Şişhane yıkımları sonrası, anıtın oturduğu dairesel taban İstiklal Caddesi yaya yolunun bir parçası halini almıştır. Burası Ulusal günlerde İstanbul'da yapılan törenlerin merkezidir.

2.2. Neden İstanbul Neden Taksim

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yapıldığı meydana gerçek adını veren Taksim Cumhuriyet Meydanı, ulusal bir temsilin, tohumları Osmanlı'nın son dönemlerinde atılan bir modernizm düşüncesinin sürdürülmesindeki önemin vurgulanması amacıyla seçilmiş olması açıktır.⁵¹

Taksim Meydanı, İstanbul'un Batılı yüzünü temsil eder. Anıt için neden Taksim'in seçildiği konusuna gelince; şehrin son 20-30 yıldır modern kesimin geliştiği bölge olmasından kaynaklanır. Özellikle burası Cumhuriyetle başlayan kentsel değişimin yeni bir evresi ve çevrenin gözde bir kent olmaya doğru giden gelişmesi burada gerçekleşir. Yani Taksim kavşağı boyunca gelişme gözlenir. Dolayısıyla yapılacak anıtın yerini belirlemede bu kriterler belirleyici olur.⁵²

Aslında öngörülen anıt başlangıçta Atatürk'ün şahsı için düşünülmüştür. Bu konu yapılan tüm yazışmalarda belirtiliyor, ayrıca anıtın yapılması için halktan para toplamak amacıyla bastırılan makbuzlarda da belirtilmiştir. İtalyan heykeltıraş Pietro Canonica yapıtın Atatürk ile sınırlı kalmayıp hem Milli Mücadeleyi hem de Cumhuriyet'i simgeleyen bir anıt olması gereğini belirtir. Böylece bir Atatürk heykelinden bir Cumhuriyet Anıtı'na dönüş sağlanır.

Taksim Anıtı öncesinde kırsal bir alan olan meydana, Cumhuriyet anıtı dikildikten sonra burası modern bir kent meydanına dönüşür. Yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin yeni ve güçlü bir simgesi olarak kendini gösterir. Bunun ötesinde Anıt'ın siyasal ve toplumsal bir anlamı vardır. Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın yapılmasından sonra Taksim Meydanı, ulusal bayramlar, ulusal ve siyasal olaylar için bir tören alanı olmuştur.⁵³

⁵⁰Mahir Öztaş, *Taksim Bir Şenliği Yaşamak*, s.102.

⁵¹Mahir Öztaş, *Taksim Bir Şenliği Yaşamak*, Heyamola Yayınevi, Ed. Rozelin Doğan, 1.Bs., İstanbul, 2010, s.65.

⁵²M. Öztaş, s.69.

⁵³M. Öztaş, s.68.

3. CUMHURİYET ANITI'INDAKİ RUS'UN KİMLİĞİ KONUSUNDAKİ KAYNAK VE İDDİALAR

I.Rusya Federasyonu'nun Türkiye Büyükelçiliği'nin Türkiye Cumhuriyeti'nin 80. Kuruluş Yıldönümü İçin Hazırlanmış Tarihi Belge niteliğinde olan makalede belirtildiği gibi, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda İsmet İnönü'nün ardında yer alan kişi Atatürk'ün kararıyla anıta figürü yerleştirilen kişi Semyon İvanoviç Aralov'dur. Bu makalede şu ifadeler yer verilmiştir:

“Türkiye'nin ilk Cumhurbaşkanı M.K.Atatürk'ün şahsi talimatı sayesinde Rusya ile Türkiye arasında yeni tip ilişkilerin oluşturulması ve geliştirilmesine yönelik ilk adımların anısı, 1928'de İstanbul'un Taksim Meydanında dikilmiş olan heykel kompozisyonu ile ebedileştirilmiştir. Türk Milli Kurtuluş Hareketinin kahramanları ile aynı safta tasvir edilen Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin Tam Yetkili Temsilcisi S. İ. Aralov'un figürü, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk'ün Rus-Türk ilişkilerine verdiği önemi her türlü tarihi belgelerden daha iyi bir şekilde göstermektedir.”⁵⁴

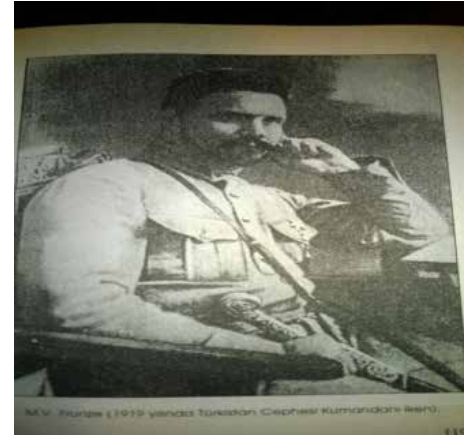
Rusya Federasyonu Türkiye Büyükelçiliği sitesinde yayımlanmış olan bu makale ile ilgili olarak elçiliğe Rusya İvanova Üniversitesi'nden değerli tarihçi dostum ve meslektaşım sevgili Natalya Pasko Yeşilli tarafından 07.04.2016 tarihinde söz konusu bu makalenin yazarının veya kaynağının bildirilmesi konusunda bilgi istenmiş olup, bununla ilgili olarak Rusya Federasyonu Elçiliği'nin 12 Nisan 2016 tarihli cevap mailinde şöyle bildirilmiştir:

“Merhabalar!

Sözü edilen makale, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 80. Yıldönümü için tarihi kaynaklara dayanılarak hazırlanmıştır. Bu makale 10 yıl önce yazılmış olup yazarı tespit edilememiştir. Eğer Türkiye'de İstanbul'da Taksim Meydanı'ndaki heykel kompozisyonuyla ölümsüzleşmiş olan RSFSC (Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti) tam yetkili temsilcisi S. İ. Aralov hakkında daha fazla şey öğrenmek isterseniz onun “1922-1923 Yıllarında Bir Sovyet Diplomatının Anıları” adlı eserine başvurmanızı öneririz.

Saygılarımızla,
Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği

Karyağdı sok., No 5, 06692, Çankaya (P.K. 35 Kavaklıdere), Ankara
Türkiye
Tel: +90-312-439-21-22,440-82-17
Fax: +90-312-438-39-52,442-90-20
e-mail: rus-ankara@yandex.ru”

Mihayl Vasilyeviç Frunze (Yavuz Aslan, Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri, s.119)

⁵⁴http://www.turkey.mid.ru/20-30gg_t.html”Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 80. yıldönümü. Rus-Türk ...”, (03.04.2016).

2.Rasim Dirsehan Örs, Ruskie, Atatürk i rojdeniya Turetskoy Respubliki (Ruslar, Atatürk ve Yeni Türkiye'nin Doğuşu), Moskva, İzdatelstvo Ves mir, 2012, s.13.

Bu kitabın önsözünde yazar Rasim Dirsehan Örs, Taksim Anıtı'ndaki heykelin S.İ. Aralov'a ait olduğunu şu cümlelerle yazıyor:

“2004 yılının sonunda güzel bir günde Rus televizyon kanalı “Kultura” nın yayınına tesadüfen dikkat yöneltmem bu kitabın ortaya çıkmasına neden oldu. Moskova'daki dairemde televizyon karşısında oturduğum zaman program sunucusunun, İstanbul'daki Taksim Meydanı Cumhuriyet Anıtı fonunda durarak bir şeyler anlattığını gördüm.

Muhabir, Milli Mücadele yıllarında Türkiye'de görev yapan Sovyet Rusya elçisi S.İ. Aralov'un heykelinin anıtta Atatürk'ün emriyle konulduğunu ve özellikle o zamanlar M. V. Frunze ve K.V. Vorosilov gibi Kızıl Ordu'nun önemli komutanlarının bu işbirliğinde oynadıkları önemli rolü vurguladıktan sonra Türkiye ve Rusya'nın çok aktif biçimde işbirliği yaptıklarını söylemiştir.”

3.Mevlüt Çelebi'nin **Mehmet Perinçek ile 22 Nisan 2003 yılında** İstanbul'da yaptığı görüşme şöyle aktarılmıştır:

“Vorosilov'un Türkiye seyahatini Sovyet belgeleriyle ele alan Mehmet Perinçek'in yazısında bu konuda herhangi bir bilgi yer almamıştır. Ama heykelin Aralov'a ait olduğunu düşündüğünü söylemiştir. Sayın Mehmet Perinçek ile Sovyet belgelerinde bu konu hakkında herhangi bir bilgi olup olmadığı konusunda bir telefon görüşmesi yaptık. 22 Nisan 2003'te yaptığımız görüşmede Mehmet Perinçek: Anıtta **Aralov**'un heykelinin bulunduğunu, fakat Frunze ve Vorosilov'un yer almadığından kesinlikle emin olduğunu söylemiştir. Perinçek, anıtta Rus generallerinin veya Aralov'un yer aldığı konusunda herhangi bir Sovyet belgesine rastlamadığını eklemiştir. Bu kişilerden sadece Aralov'un heykelinin anıtta yer aldığından anıttaki şapkalı heykel olan Aralov'un fotoğraflarıyla karşılaştırılırsa rahatlıkla fark edilebileceğini belirtmiştir. Frunze ve Vorosilov'un anıttaki kişiler olmadığını, fotoğraflarıyla da anlaşılabilirliğine dikkat çekmiştir. Aralov'un anılarında, Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda heykelinin yer aldığından neden söz etmediğini sorduğumuzda ise, Aralov'un, heykelinin yer almasından söz edecek yapıda birisi olmamasıyla açıklamıştır. Anıların dışında Aralov'un 1960'larda kaleme aldığı yazılar da heykelinin anıtta yer alması hakkında herhangi bir bilginin olmadığını söylemiştir.”⁵⁵

4.**Yavuz Aslan, Mustafa Kemal - M. Frunze Görüşmeleri Türk- Sovyet İlişkilerinde Zirve**, Kaynak Yayınları, İstanbul,2002,s.139.

Prof. Dr. Yavuz Aslan, **Mustafa Kemal- M. Frunze Görüşmeleri Türk-Sovyet İlişkilerinde Zirve** adlı eserinde 139. Sayfasında yer alan fotoğrafın altındaki yazı şöyledir:

“Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa, arkasında Sovyet Rusya elçisi **S.İ. Aralov**”.

DiĞER GÖRÜŞLER:

5.**Aleksandr Jevahov: Atatürk**, Fransızcadan Rusçaya çev. L. Matyaş, seriya Jizn zameçatelnih lüdey, Moskova, 2008, s. 10.

⁵⁵Mevlüt Çelebi, *Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı*, s. 231.

Fransızca orijinalinden Rusçaya çevrilen Atatürk kitabının önsözünde Atatürk Araştırma Merkezi

Fahri üyesi Rus Türkolog Prof. DMİTRİY Vasilyev Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer alan Ruslar'ın S. İ. Aralov ve K. E. Voroşilov'un heykelleri olduğunu belirtmiştir.

5. **Mahir Öztaş**, Taksim Bir Şenliği Yaşamak, Heyamola yayınları, 1.bsm. İstanbul, 2010, s.70-71.

Sovyetlerin, Ulusal Kurtuluş Savaşı sırasında yaptığı yardımları unutmayan Atatürk, iki Sovyet generalin heykelinin de anıtta yer almasını istemişti. Anıtta Mustafa Kemal Atatürk'le birlikte yer alan grupta İsmet İnönü'nün arkasındaki figür, Kızıl Ordu'nun kurucusu olarak bilinen Frunze, az sayıda askeriyle Ekim Devrimi'ne yaptığı katkısıyla biliniyor. Sovyetler Birliği yıkıldıktan sonra bile efsane olmayı sürdürüyor. General Frunze, Lenin'in özel talimatıyla olağanüstü elçi sıfatıyla 13 Aralık 1921 'de Ankara'ya geldi. Onuruna düzenlenen mitingde yaptığı konuşma büyük etki yarattı. Millet Meclisi'nde de konuştu. Frunze, Mustafa Kemal ile yakın ilişki kurdu ve Sakarya cephesini gezdi. 5 Ocak 1922 günü arkasında iyi duygular bırakarak ülkesine döndü. Mareşal Fevzi Çakmak'ın arkasındaki ise Sovyet Orduları Başkomutanı **Voroşilov**'dur.)

Bilindiği gibi **Taksim Cumhuriyet Anıtı 8 Ağustos 1928 tarihinde açılmıştır. Açılışla ilgili haber bir sonraki gün İkdam 9 Ağustos 1928** tarihli gazetede şöyle yer almaktadır:

“Galatasaray'dan gelindiği zaman cepheye tesadüf eden ve en önde gazi hazretleriyle yanlarında Fevzi ve İsmet Paşalar hazretlerinin bulunduğu grub heyet-i umumiyesi itibariyle muhib bir manzara icra etmekle beraber, bu grub içinde Fevzi paşanın heykeli benzememekte ve başvekilin heykeli ise başı ile vücut arasında mevzun bir nispet muhafaza edildiği için tam bir müsabahat arz edememektedir. Yalnız Gazi hazretlerinin heykelleri kendilerine çok müsabaheder ve heykelin Şişli'den gelindiği zaman cepheye tesadüf eden kısmındaki ve gazi hazretlerinin Kocaçimen tepede alınmış bir tasvirlerinden mülham bulunan heykeller grubu da diğer cephedeki sağ ve sol cihetlerini tezyin eden ve ellerinde bayraklar taşıyan Türk askeri heykelleri ise çok güzeldir. Velhasıl Taksim'de dün resmi küşedi icra edilen abide heyet-i umumiyesinin bıraktığı intiba itibariyle muvaffak olmuş bir eser addedilebilir”⁵⁶

Romada bulunan **Museo Pietro Canonica Müdürü Bianca María Santese**'e değerli dostum İspanyolca Kordinatörü Jesus Garcia Garcia tarafından yazılan 26.05.2016 tarihli elektronik posta ile iletişime geçilmiş olup, anıtla ilgili bilgi istenmiştir. Müze müdürü Sn. Bianca María Santese 27.05. 2016 tarihli cevabi elektronik posta ile müzede yer alan Pietro Canonika'nın yaptığı Taksim Cumhuriyet Anıtı ile ilgili olarak, ekler bölümünde verdiğimiz orijinal fotoğrafları göndermiştir. Kendisi anıtta sadece İsmet İnönü olduğunu belirtmiş olup Taksim Anıtıyla ilgili detaylı bilgi alabilmek için gönderilen elektronik postayı, bu konuda uzman olan Prof. Dr. Piero Bernardini'ye iletmiştir. Tarihi konularda Uluslararası Arbitraj Birliği Başkan Yardımcısı olan Prof. Dr. Piero Bernardini'nin bu konuyla ilgili vereceği bilgilerin gerçeği teyit etmede çok önemli olacağını belirtmiştir. 01.06.2016 tarihinde dostum Jesus Garcia tarafından Prof. Dr. Piero Bernardini'ye gönderilen, İtalya-Rusya-Türkiye tarihini ilgilendiren bu konunun aydınlatılmasıyla ilgili yazımıza her hangi bir yanıt alınamamıştır.

⁵⁶Yeditepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. Tülay Alim Baran tarafından, **İkdam 9 Ağustos 1928** tarihli gazetede yer alan haber Osmanlıcadan Türkçeye çevrilmiştir.

SONUÇ

Yaptığım araştırmalar sonunda, Milli Mücadele dönemi öncesinde ve sonrasında ivme kazanan Rus-Türk ilişkilerinin sembol figürü haline gelen Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda, Atatürk'ün talimatı ile heykeli yerleştirilen Rusun Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti'nin Türkiye büyük elçisi Semyon İlyiç Aralov olduğu ortaya çıkmaktadır.

M. V. Frunze Ankara'ya 13 Aralık 1921 yılında Milli Mücadele döneminde Sovyet Rusya'nın yaptığı yardımların kesintiye uğradığı bir dönemde Lenin'in talimatıyla olağanüstü elçi sıfatıyla Ankara'ya gelir. Ankara'nın Türk-Fransız ilişkilerinde Ankara Antlaşması imzalanmasıyla gerginleşen Rus Hükümeti'nin tavrı, yardımları kesintiye uğratar. Bu nedenle Ankara'ya gelen M. V. Frunze, yaptığı yapıcı görüşmeler sonunda ardından iyi izlenimler bırakarak ve 5 Ocak 1922 yılında ülkemizden ayrılır. Türk Hükümeti'nin Fransızlarla yaptığı antlaşmanın, kaybettiği toprakları geri almak için olduğu konusunda Rusya'yı ikna ederek yardımların tekrar Ankara'ya artarak yapılmasını sağlar.

Kaldığı süre içinde Mustafa Kemal ile yakın temaslarda bulunur. Sakarya cephesini gezer. TBMM'de yaptığı konuşma herkesi çok etkiler. Kızılordu Komutanı olan M. Frunze Mustafa Kemal ile görüşmelerinde askeri alanda da katkılarda bulunur. Ülkemizde tam olarak 20 gün kalır.Ülkesine döndükten sonra 1925 yılında ülser ameliyatı sırasında hayatını kaybeder.

Anıtta olduğuna kesin gözüyle bakılan Rus büyükelçi S.İ. Aralov ise, M. Frunze Ankara'dan ayrıldıktan sonra 28 Ocak 1922 yılında ülkemize gelir. 1923 Nisan ayında ülkemizden ayrılır. Milli Mücadele döneminde yapılan yardımların koordinasyonunu büyük bir başarıyla sürdürür. Mustafa Kemal ile kaldığı süre içinde yakın ilişki içinde olur.

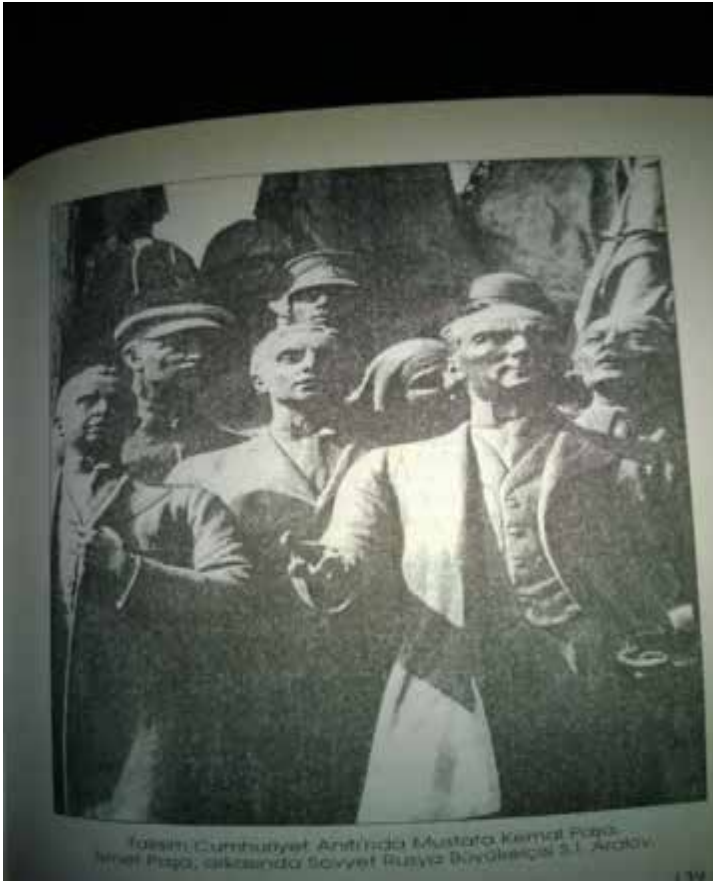
K. E. Vorosilov ise Milli Mücadele Savaşının sürdüğü yıllarda askeri bilgisiyle savaşın taktik ve stratejisine katkıda bulunması amacıyla Ankara'ya gönderildiği konusu, bazı Rus ve Türk araştırmacılarca yazılmıştır. Ancak Rus kaynaklarında bu bilgiyi teyit eden birincil kaynağa rastlamadım. Türkçe kaynak olarak da sadece Aptülahat Akşin'in "Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi" adlı eserinde, Rusya Hariciye Komseri Litvanov ve Milli Savunma Komseri Mareşal K. E. Vorosilov'un, 1933 öncesi Ankara'ya birkaç kere geldiği belirtilmiştir.⁵⁷

Belge ve fotoğraflardan görüldüğu gibi K. E. Vorosilov, 1933 yılında Cumhuriyet'in 10. yıl kutlamalarına katılmak amacıyla ("Ekler" kısmında verilen fotoğrafta görülen) Mustafa Kemal tarafından Türkiye'ye davet edilmiştir. Yaptığı başarılı çalışmalardan dolayı ismi, İzmir'de bir caddeye verilir. Bugün artık bu cadde Plevne Caddesi olarak değiştirilmiştir.

Yaptığım tüm araştırmalar sonucunda Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer alan Rus'un, Milli Mücadele yıllarında büyük yardımları olan ve V. İ. Lenin'in talimatıyla tam yetkili elçi sıfatıyla ülkemize gönderilen S. İ. Aralov olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca görsel bir değerlendirme ile S. İ. Aralov'un fotoğrafını anıttaki heykel ile karşılaştırdığımızda da Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda yer alan kişinin S. İ. Aralov olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bunun dışında bazı kaynaklarda, anıtta heykelinin bulunduğu yazılan iki Rus general M. V. Frunze K. E. Vorosilov olma olasılığı kanaatimce hatalıdır.

⁵⁷Emekli Büyükelçi Apdülahat Akşin, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1991, s.75.*

EKLER:

(Yavuz Aslan, Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri, Türk Rus İlişkilerinde Zirve, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002, s.138-139) Taksim Cumhuriyet Anıtı'nda Sovyet Rusya Büyükelçisi S.İ. Aralov.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunun 10.yıl kutlamalarına davet edilen Taksim Anıtı'nda olduğu iddia edilen general Kliment Efremoviç Voroshilov (ortada) ilk kez 1933 yılında Ankara'ya gelmiştir. (Rusya Federasyonu Ankara Büyükelçiliği Sitesi-01.04.2016)

Taksim Cumhuriyet Anıtı ile ilgili yapılan araştırmalarda, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynakları:

Alb_000453_023

BEL_MTF_000784

BEL_MTF_000955

Krt_011022

Krt_011738

Romada bulunan Museo Pietro Canonica Müdürü Bianca María Santes'e yazılan 26.05.2016 tarihli elektronik posta ile iletişime geçilmiş olup, anıtlı ilgili bilgi istenmiştir. Müze müdürü Bianca María Santes'e 27.05. 2016 tarihli cevabi elektronik posta ile müzede yer alan Pietro Canonica'nın yaptığı anıtlı ilgili aşağıdaki orjinal fotoğrafları göndermiştir:

Taksim Cumhuriyet Anıtı- İki Cephesi - Pietro Canonica Müze müdürü Bianca María Santese tarafından gönderilen fotoğraflar (Directora del Museo Pietro Canonica)
(27.05.2016)

SÜRELİ YAYINLAR

Taksim Cumhuriyet Anıtı'nın 8 Ağustos 1928 tarihinden sonra anıtla ilgili haberlerin yer aldığı bazı arşiv gazeteleri:

Cumhuriyet_09Ağustos1928

Cumhuriyet_10Ağustos1928

İkdam_09Ağustos1928

İkdam_10Ağustos1928

Milliyet_09Ağustos1928

Milliyet_10Ağustos1928

KAYNAKÇA

- Akşin, Aptülahat, (Emekli Büyükelçi), Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1991.
- Aleksandr, Kolesnikov, Atatürk Dönemi Türk – Rus İlişkileri, Atatürk Araştırma Merkezi, Çev. İlyas Kamalov, Ankara, 2010.
- Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşının Mali Kaynakları, Yapı ve Kredi Bankası Yayınları, 1981.
- Alsan, Cevdet Türk Sovyet Halklarının Kardeşliği, Sorun Yayınları, İstanbul, 1976.
- Aralov, S. İ. , Vospominaniya Sovetskogo Diplomata, Moskva, 1960.
- Aralov, S.İ, Bir sovyet Diplomatının Anıları, Cumhuriyet Kitapları, çev.Hasan Ali Ediz İstanbul, 1997.
- Aslan, Yavuz, Mustafa Kemal-M. Frunze Görüşmeleri, Türk Sovyet İlişkilerinde Zirve, Kaynak Yayınları, İstanbul, 2002.
- Atak, Sadık, Rusya Siyaseti ve Rusların Yayılma Siyaseti, Ankara 1964.
- Atay, Falih Rıfki, Çankaya, İstanbul, Doğan Kardeş Basımevi, 1969.
- Çelebi, Mevlüt: Dünden Bugüne Taksim Cumhuriyet Anıtı, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2006.
- Dinamo, Hasan İzzet , Kutsal İsyân, Tekin Yayınevi, İstanbul, 1986, s.262.
- Giray, Kıymet “Osmanlı İmparatorluğu'nda Heykel Sanatının Gelişim Çizgisi, Osmanlı 11, Yeni Türkiye Yay, Ankara, 1999, s.491-492.
- Gürün, Kamuran “ 17 Aralık 1925 Türk – Rus Anlaşması”, Türk Rus İlişkilerinde 500 yıl 1491-1992, Ankara, 1992, s.181.
- Jevahov, Aleksandr: Atatürk çev. L. Matyaş, Seriya Jizn zameçatelnih lüdey, Moskva, 2008.
- Kolesnikov, Aleksandr, Atatürk Dönemi Türk-Rus İlişkileri, çev. İlyas Kamalov, 2010.
- Kumkale, Tahir Tamer, Tarihten günümüze Türk-Rus ilişkileri, İrfan yayıncılık, İstanbul, 1997.
- Meram, Ali Kemal, Türk Rus İlişkileri Tarihi, Kitaş Yayınevi, İstanbul, 1969.
- Ors, Rasim Dirsehan- Ruskiye, Atatürk i rojdeniya Turetskoy Respubliki. V zerkale sovetkoy pressı 1920-h godov, Çev. N. E. Kızılkaya, Edit., .L.M. Troitskaya, İzdatelskvo “Ves Mir” , Moskva, 2012.
- Osman Kocaoğlu'nun Anılarından Aktaran Mehmet Saray, Atatürk'ün Sovyet Politikası, Veli Yayınları, İstanbul, 1985, s.s. 85-87.
- Özbay, Fatih, Rus Türk İlişkileri, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Bilgesam Yayınları Rapor No ; 58, İstanbul, 2013.
- Öztaş, Mahir, Taksim Bir Şenliği Yaşamak, Heyamola Yayınları, İstanbul, 2010.
- Perinçek, Mehmet: Atatürk'ün Sovyetler'le Görüşmeleri: Sovyet Arşiv Belgeleriyle, 3.basım, 2011.
- Renda, Günsel , “Osmanlılarda Heykel”, Sanat Dünyamız, Sayı:82, Kış 2002, s.142.
- Rozaliyev, Yuriy Nikolayeviç: Mustafa Kemal Atatürk, Vostoçnaya literatura, Moskva, 1995.
- Şemsutdinov, A., Kurtuluş Savaşı Yıllarında Türkiye-Sovyetler Birliği İlişkileri, Çev.A. Hasanoğlu, Cumhuriyet Yayınları Yenigün Haber Ajansı Basın Yayıncılık, 2000.
- Şemsutdinov, A., Natsionalna-Osvaboditelnaya Borba v Turtsii 1918-1923, Moskva, 1966, s.224. Tansu, S. N. İki Devrin Perde Arkası, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969.
- Taksim, Cumhuriyet anıtı açılışı, İ.B.B. Atatürk Kitaplığı Sayısal Arşiv ve e-Kaynaklar, Krt_011738, [t.y.], 1 k.1.
- Şemsutdinov, A., Natsionalna-Osvaboditelnaya Borba v Turtsii 1918-1923, Moskva, 1966, s.224.
- Tansu, S. N. İki Devrin Perde Arkası, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969.
- Şemsutdinov, A., Natsionalna-Osvaboditelnaya Borba v Turtsii 1918-1923, Moskva, 1966, s.224.
- Tansu, S. N. İki Devrin Perde Arkası, Ararat Yayınevi, İstanbul, 1969.